

Haastateltavan kodin merkitys haastattelupaikkana tutkittaessa sensitiivisiä perheaiheita

Kati Kallinen & Susanna Rautio

Selvitämme artikkelissa haastateltavan kodin merkitystä haastattelupaikkana sensitiivisiä perheaiheita tutkittaessa. Kysymme, millaista on tehdä haastatteluja sensitiivisestä perheaiheesta, kun haastattelupaikkana on haastateltavan koti. Valitut näkökulmat perustuvat kirjoittajien väitöskirjatutkimusten sekä Kallisen väitöskirjan jälkeisen tutkimuksen haastatteluaineistoihin, henkilökohtaisiin tutkimuskokemuksiin ja aiempaan tutkimuskirjallisuuteen. Haastattelupaikan merkitystä käsitellään tutkittavina olevien lasten ja aikuisten sekä tutkijan näkökulmista. Artikkelissa osoitetaan, että haastateltavan koti sisältää huomioonotettavia eettisiä haasteita tutkittaessa arkaluontoisia aiheita. Artikkelissa tuodaan esiin, että haastateltavan koti on myös ristiriitainen konteksti, joka sisältää samanaikaisesti useita myönteisiä puolia ja huomioonotettavia eettisiä kysymyksiä ja haasteita erityisesti tutkittaessa arkaluontoisia aiheita. Tutkimuksen mukaan vuorovaikutus, empatia, luottamus, turvallisuus ja dialogisuus sekä mahdollistuvat että korostuvat sensitiivistä perheaihetta koskevassa haastattelussa, joka tapahtuu haastateltavan kotona.

Asiasanat: kvalitatiivinen tutkimus, haastattelumenetelmät, sensitiivisyys, koti, perhetutkimus

Haastattelupaikan merkitys tutkimuksessa on tärkeä erityisiä kohderyhmiä kuten lapsia tai nuoria haastateltaessa (Morgan ym. 2002, 9) sekä tilanteissa, joissa tutkitaan sensitiivistä aihetta. Artikkelimme pohjautuu laadullisen perhetutkimuksen, sensitiivisen tutkimusaiheen ja tutkittavan kotia haastattelupaikkana koskevien keskusteluiden ympärille. Osallistumme keskusteluun haastateltavan kodista haastattelupaikkana ennen kaikkea tutkimusaiheen sensitiivisyyden näkökulmasta. Artikkelini jatkaa, tarkentaa, syventää ja tarjoaa tuoreisiin tutkimuskokemuksiin perustuvaa keskustelua kotimaisen tutkimuksen kentällä. Nostamme keskusteluun erilaisia näkökulmia haastattelupaikan merkityksestä tutkittaessa erityisesti sensitiivisiä perheaiheita. Tuomme esiin uutta tietoa erityisistä eettisistä kysymyksistä ja eri kohderyhmien näkökulmista. Osoitamme, että erilaisten näkökulmien valossa tarkasteltuna haastattelupaikalla on merkitystä.

Perhe, sensitiivisyys ja koti

Perheaiheen on todettu olevan erityinen tutkimusteema, koska perhettä on pidetty yhtenä yksityisimmistä sosiaalisista ryhmistä. Perhetutkimus on pyrkinyt kunnioittamaan ihmisten henkilökohtaisten elämien tutkimiseen sisältyvää yksityisyyttä. On aina mahdollista, että osa voi kieltäytyä osallistumasta etenkin arkaluontoista aihetta koskevaan tutkimukseen (ks. esim. Gabb 2010, 461, 465). Sensitiivisyyden määrittely on monisyistä ja sensitiivisestä tutkimuksesta on Suomessa kirjoitettu viime vuosina jonkin verran (esim. Kallinen ym. 2015; Häkkinen & Salasuo toim. 2015; Laitinen 2004). Sensitiivisyydellä tarkoitetaan esimerkiksi aiheita ja kokemuksia, joita niitä kokeneet häpeävät tai jotka ovat haavoittaneet heitä. Kysymys

voi olla esimerkiksi sairauksista, väkivallasta, traumaista, surusta tai kuolemasta. (Esim. Lee 1993.) Tutkija ei voi koskaan ennalta tietää, mitä tunteita tutkimusaihe ja siitä puhuminen herättää tutkittavassa. Sensitiivinen aihe voi merkitä eri asioita eri kokijoille. Jollekin tutkittavalle tietystä teemasta puhuminen voi olla helppoa, kun taas toiselle se voi olla hankalaa. Tutkijan ja tutkittavan käsitykset aiheen arkaluontoisuudesta voivat myös erota toisistaan. (Ks. myös Dickson-Swift ym. 2009.)

Haastateltavan koti haastattelupaikkana on erityinen. Kodista on kirjoitettu aiemmassa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuskirjallisuudessa tilana, paikkana, ympäristönä ja ihmisten sille antamien merkitysten kautta. Koteja kuvaavia ominaisuuksia ovat suljettu, suojattu, perhesuhteet, kasvatusta ja oman järjestyksen luominen (Autonen-Vaaraniemi 2009, 71). Koti voidaan ymmärtää identiteetin symbolina eikä sitä voida vaan antaa jollekin. Koti pitää olla emotionaalisesti omaksuttu ja vain silloin sitä voidaan kutsua kodiksi (Granfelt 1998, 107). **Vilkon** (2000) mukaan kodin määritelmä sisältää ajatuksen siitä, että koti on jotain, mitä jokaisella tulee olla. Se on yhteydessä tutkittavan muistoihin, suhteisiin ja elämäntapahtumiin. Kotiin kietoutuvat mukavuuden, rauhoittumisen, ja turvallisuuden tunteet (Smart 2007, 163–166). On myös ymmärrettävää, että kodista on yhtä monta kokemusta kuin kokijaakin ja esimerkiksi kodin turvallisuus ei ole itsestään selvää. Kotioloihin voi luonnollisesti kytkeytyä myös ristiriitaisia tunteita ja turvattomuuden kokemuksia (ks. esim. Huttunen 2009; Johansson & Saarikangas 2009, 16; Laitinen 2004). Koti ei aina ole yksityinen tila, koska eri viranomaisilla on tietyissä tilanteissa oikeus puuttua kodin yksityisyyteen (ks. myös Huttunen 2009, 218). Näin ollen ymmärrämme kodin olevan käsitteenä monimerkityksinen.

Aikaisemmissa perhetutkimuksen kentällä liikkuneissa tutkimuksissa keskustelut

perheestä, sensitiivisestä tutkimusaiheesta ja kodista tilana ovat olleet keskeisiä. Sen sijaan haastateltavan kotia on haastattelupaikkana käsitelty niukasti suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa. Tutkimusmenetelmäoppaissa (esim. Aaltola & Valli 2001; Eskola & Suoranta 2008; Hirsjärvi ym. 2012) on aihetta käsitelty vähän. Haastateltavan kotia voidaan pitää miellyttävänä tilana haastatteluille ja haastateltavat voivat osallistua tutkimukseen luonnollisessa ympäristössään (Eskola & Vasramäki 2001, 28). Muutamat yhteiskuntatieteellisen, kasvatustieteellisen ja humanistisen tutkimuskentän tutkijat ovat pohtineet haastateltavan kodin merkitystä haastattelupaikkana. Kotia on pidetty toimivampana haastattelupaikkana kuin esimerkiksi koulua (esim. Linnavuori 2007, 68–69). Myös tutkittavan kodin yksityisyyttä on pohdittu (Andersson 2007; Autonen-Vaaranemi 2009, 70–71; Peltola 2014, 46). Esimerkiksi lapsia heidän kodeissaan haastatellen **Helavirran** (2012, 62) kokemuksen mukaan lapset eivät kieltäytyneet kodissa tapahtuvasta tutkimuksesta ja hänelle välittyi tunne, että lapset olivat sitoutuneesti mukana. Tutkittavien lasten kodeissa tapahtuvia haastatteluja on pidetty mukavina kyläilykäynteinä (Ritala-Koskinen 2001, 89). **Huttunen** (2010, 43–44) on niin ikään pohtinut haastateltavan kotiympäristön konkretisoivan haastattelussa puhuttuja asioita ja tarjoavan tutkijalle mahdollisuuden luontevaan havainnointiin. Kotia haastattelupaikkana on siten käsitelty pääasiassa erittäin myönteisessä valossa. Haastateltavan kodista haastattelupaikkana on käyty keskusteluja myös ulkomaisissa sensitiivisiä aiheita tai kohderyhmiä koskevissa tutkimuksissa. Esimerkiksi tutkimusmenetelmäoppaissa (esim. Gubrium & Holstein 2002) on käsitelty jonkin verran tutkittavan kotia haastattelupaikkana. Perhehoitonouria heidän sijaiskodeissaan haastatellut **Hedin** (2012, 45) kuvailee tutkittavan kotia haastattelupaikkana

myönteisesti esimerkiksi sen luoman rentoutuneen ilmapiirin vuoksi. Myös vaikeasti sairaita lapsia ja nuoria on haastateltu heidän kodeissaan ja pohdittu eettisiä haasteita kuten luottamuksen rakentamista, mahdollisia keskeytyksiä sekä kysymyksiä vallasta. Niin ikään tutkijan turvallisuutta koskevia kysymyksiä haastateltavan kodeissa tapahtuvissa haastatteluissa on nostettu esiin (Bahn & Weatherill 2013).

Aineistot ja menetelmät

Kallinen (os. Hämäläinen) on selvittänyt sekä sosiaalityön väitöstutkimuksessaan että jatkotutkimuksessaan perhehoitoon sijoitettujen lasten antamia merkityksiä kodilleen ja perhesuhteilleen (ks. Hämäläinen 2012; jatkotutkimusta rahoittaa Alli Paasikiven säätiö). Jatkotutkimuksessa on selvitetty tarkemmin lasten kokemuksia sukulaissijoituksesta ja sisarusuhteista. Tutkimusta varten haastateltiin 29:ää, iältään 8–12-vuotiaista perhehoitolasta, joista puolet oli tyttöjä ja puolet poikia. Lasten biologisia vanhempia tai sijaisvanhempia ei haastateltu. Lapset oli sijoitettu sijaisperheisiin ja 14 heistä sukulaisperheisiin. Suurin osa lapsista kertoi, että huostaanoton syynä oli vanhempien ongelmallinen päihiteidenkäyttö. Osa lapsista oli päässyt samaan sijaisperheeseen sisarustensa kanssa, kun taas osa oli joutunut eri sijaisperheeseen. Haastateltavat rekrytoitiin lastensuojelun sijaishuollon yhteistyötahojen kautta. Yhteistyötahot ottivat yhteyttä lasten huoltajiin sekä sijaisvanhempiin, jonka jälkeen tutkija sai suostuneiden perheiden yhteystiedot. Haastateltavien valinnassa keskeisenä eettisenä kriteerinä oli se, että lasten sijoitus oli kestänyt haastatteluhetkellä vähintään kaksi vuotta ja lapsen elämäntilanne oli vakaa. Kaikilta osapuolilta pyydettiin kirjallinen suostumus. Lapsille annettiin myös mahdollisuus kieltäytyä osallistumisesta vielä

haastattelun alussa ja heillä oli mahdollisuus esittää kysymyksiä sekä tuntemuksiaan haastattelusta.

Haastateltavien löytäminen oli haastavaa, sillä useimpien lasten tapauksessa ei tavoitettu heidän huoltajiaan tutkimuslupien saamiseksi (ks. myös Strandell 2010, 98). Haastattelut toteutettiin lasten sijaiskodeissa, jotka olivat sillä hetkellä heidän kotejaan ja kaikki haastateltavat pitivät sijaiskotia ainakin senhetkisenä kotinaan. Teemoina olivat koti, perhesuhteet ja tulevaisuus. Aineistonkeruumenetelmänä oli lisäksi verkostokartta ja päiväkirja. Haastatteluissa ei noussut esiin mitään lasten hyvinvoinnin kannalta huolestuttavaa asiaa, vaan haastattelut sujuivat kaikkien kanssa hyvin.

Lasten iällä voi olla merkitystä haastattelutilanteessa. Lapset olivat kuitenkin haastattelupuheissaan erilaisia keskenään iästä riippumatta. Iän vaikutus näkyi eniten päiväkirjamenetelmän kohdalla, jossa nuorimmat haastateltavat kirjoittivat vähäsanaisemmin kuin vanhemmat haastateltavat. Sijaisvanhemmille jätettiin tutkijan yhteystiedot. Perhehoitolapsille koti ja perhesuhteet ovat hyvin arkaluontoisia aiheita, sillä sijoituksen myötä he ovat vaihtaneet kotia ja perhesuhteissa on tapahtunut muutoksia.

Kirjoittajista **Rautio** on selvittänyt neuvolan perhetyötä käsittelevässä sosiologian väitöstutkimuksessaan, miten vanhemmat kokevat varhaisen tuen perhetyön ja kotikäynnit (ks. Rautio 2016, 2013). Hän haastatteli yhteensä yhdeksää vanhempaa kuudesta asiakasperheestä, kahta perhetyöntekijää ja kuutta neuvolan terveydenhoitajaa. Tässä artikkelissa keskitytään vanhempien haastatteluihin, joihin he osallistuivat yksittäin tai pareittain. Haastateltavat rekrytoitiin perheiden kanssa työskennelleiden perhetyöntekijöiden avulla. Tutkimusta varten hankittiin tutkimusluvat ja suostumukset perhetyön hanketta hallinnoineelta kaupungilta ja tutkittavilta. Kuudesta

haastattelusta neljä toteutettiin perheen kodissa, kaksi yliopistolla. Perheiden perhetyöjaksot olivat pääsääntöisesti takanapäin eikä perheissä ollut akuuttia tuen tarvetta. Haastattelujen teemat käsittelivät vanhempien kokemuksia neuvolasta ja kotikäynneiltä, vuorovaikutusta ammattilaisten kanssa ja perheen sosiaalisia verkostoja. Haastatteluiden lopuksi vanhemmat saivat esittää perhetyölle toiveita ja keskustella mielessä vielä olleista asioista vapaasti. Perhetyötä tehdään perheiden yksityisellä elämäalueella perheiden kodissa. Vanhemmille perhetyön asiakkuus sekä vanhemmuutta koskevista haasteista puhuminen tutkijan kanssa voi olla arkaluontoista.

Tutkimuksiamme yhdisti sensitiivinen perheaihe, haastattelumenetelmä ja tutkittavan kotona toteutuneet haastattelut. Eettisten kysymysten tunnistaminen ja huomiointi oli tärkeää läpi tutkimusprosessien. Tutkittavillemme luvattiin anonymiteetti. Pohdimme myös tutkimuksissa käytettyjen käsitteiden mahdollista leimaavuutta ja valitsimme esimerkiksi tutkittavista käytettävät termit harkiten. Haastateltavien kotiin meneminen ja tutkijan positio edellyttivät molemmissa tutkimuksissa eettistä pohdintaa. Tutkittaessa lapsia, nuoria tai aikuisia sensitiivisestä perheaiheesta on tärkeää pohtia haastattelupaikan merkitystä ja kysymystä sopivasta haastattelupaikasta myös tutkittavan näkökulmasta.

Olemme analysoineet aineistojamme laadullisen sisällön analyysimenetelmän keinoin. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa teimme aineistojemme uudelleenluentaa ja -tulkintaa. Etsimme aineistoistamme ja kenttämuistiinpanoistamme myös keskeisiä yhdistäviä tekijöitä koskien haastateltavan kotia haastattelupaikkana. Lisäksi etsimme yhtäläisyyksiä sensitiivisen aiheen vaikutuksesta haastattelupaikan valinnassa. Reflektoimme ja vertailimme tutkimuskokemuksiamme sekä aloimme rakentaa yhdistäviä teemoja. Toisessa

vaiheessa haimme samankaltaisuuksia aineistojen tuottaman ja aikaisemman tutkimuskirjallisuuden välillä. Kolmannessa vaiheessa yhdistimme nämä tiedot toisiinsa. (Ks. myös Tuomi & Sarajärvi 2002, 110, 116.) Analyysin tuloksena identifioimme viisi tekijää, jotka nousivat vahvasti esiin tutkimuksissamme ja joita myös aikaisempi tutkimuskirjallisuus tukee.z

Haastattelupaikan valinta

Tarkastelemme haastateltavan kotia haastattelupaikkana omien tutkimuskokemustemme sekä aikaisemman tutkimuskirjallisuuden näkökulmasta. Toteutimme molemmat haastattelututkimuksen kotona. Aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa on tullut esiin muun muassa se, että kotona tehtävillä haastatteluilta voi olla suuremmat mahdollisuudet onnistua. Tutkijan kutsumista kotiin voidaan pitää eräänlaisena todisteena siitä, että haastateltava on sitoutunut haastatteluun ja valmis luottamaan tutkijaan. Haastateltavan koti voi soveltaa muita paikkoja paremmin, jos tutkitaan hyvin yksityisiä aiheita. (Eskola & Vastamäki 2001, 28; Helavirta 2007, 634; ks. Peltola 2014, 56.) Toisaalta on myös ymmärretty, että haastattelujen tekeminen tutkittavien kotona saattaa tuntua ajoittain tunkeutumiselta liian henkilökohtaiselle alueelle ja tutkija on aina vierailijan roolissa. (Tolonen & Palmu 2007, 102; Andersson 2007, 36.)

Koimme monella tapaa sen, kuinka haastateltavan kotona tehtävä haastattelu mahdollisti useita myönteisiä asioita. Vierailimme haastateltavan kodissa muistutti ystävän luona kyläilyä (ks. myös Hämäläinen & Rautio 2013; Ritala-Koskinen 2001, 89). Esimerkiksi Kallisen tutkimuksessa perhe esitteli hänelle kotiaan ennen haastattelua ja tutkija osallistui perheiden ruokailuhetkeen yhdessä lasten kanssa. Ottaessamme osaa haastateltaviemme

arkeen myönteinen ilmapiiri korostui ja helppotai vaikeista aiheista keskustelua. Raution tutkimuksessa tutkittavien koti mahdollisti lastenhoitoavun tarjoamisen perhetyön kautta haastattelun ajaksi. Vanhemmat pystyivät keskittymään haastatteluun ja käsittelemään sensitiivisiä aiheita rauhassa. Parihaastattelut oli käytännölliseltä kannalta helppo järjestää tutkittavien kotona. Kotona tehtyjä haastatteluita määrittivät lapsiperheen arjen rutiinit.

Lisäksi havaitsimme, että haastateltavan koti haastattelupaikkana on yllättäviä tilanteita mahdollistava tila (ks. myös Autonen-Vaaranieni 2009, 7). Kirjoittajista Kallisella oli haastatteluissaan muutama erityisempi tilanne. Kerran tutkijan tullessa haastattelupaikalle sijaisvanhempi joutui pitämään vihaista eläintä kiinni, jotta tutkija pääsi turvallisesti sisälle. Toisessa tilanteessa lapsen sisarus keskeytti haastattelun (ks. myös Peltola 2014, 58). Tehdessään haastattelua tutkittavan kotona tutkija voi siten kohdata ennalta-arvaamattomia tilanteita, jotka voivat osaltaan häiritä haastattelujen toteutusta. Haastateltavan koti ei siten takaa rauhallisuutta. Perhe, sen arki ja koti tilana kietoutuvat haastattelutilanteisiin. (Peltola 2014, 59.)

Haastattelupaikkana julkiseen tilaan sisältyy niin ikään erilaisia pohdintoja. On tärkeää, että haastateltavilla on mahdollisuus valita itselleen sopiva paikka, kuten kirjoittajista Raution tutkimuksessa on tehty. Esimerkiksi **Peltola** (2014, 56) on pitänyt tärkeänä, että haastateltaville tarjotaan ensisijaisena vaihtoehtona julkista haastattelutilaa ja ehdotuksen kodista haastattelupaikkana on tultava tutkittavalta itseltään. Rautio toteutti kaksi haastatteluitaan haastateltavien toiveesta yliopistolla kodin sijaan. Tämä saattoi johtua sensitiivisestä aiheesta, sillä haastateltavat mainitsivat asumuseroilanteestaan tai muista haasteista perhetyön kotikäynteihin liittyen. Yliopiston tila oli haastattelu ympäristönä haastateltavan kotia ymmärrettävästi pelkis-

tetympi ja erilainen kuin tutkittavan koti. Se mahdollisti tutkittavalle vapauden valita haastattelulle sopivan paikan. Haastateltavan kotiin verrattuna julkinen tila voi myös toimia neutraalina paikkana tehdä haastattelu. (Ks. myös Hämäläinen & Rautio 2013.)

Lasten ja nuorten näkökulmasta haastattelupaikan valinnassa on pohdittava tiettyjä asioita. Esimerkiksi matkustaminen kauas haastattelun vuoksi ei ole välttämättä toimiva ratkaisu. Erityisesti lapsia ja nuoria tutkittaessa luonnollisen ympäristön luominen on tärkeää (Wilson & Powell 2001, 37, 29). Kotona tehtävät haastattelut voivat antaa lapselle ja nuorelle mahdollisuuden puhua esimerkiksi omista tavaroistaan, valokuvistaan ja piirustuksistaan (ks. myös Larsen 2011, 50). Toisaalta lasten ja nuorten kodeissa vanhempien läsnäolo voi olla ongelma (Barker & Weller 2003, 219). Kirjoittajista Kallisen haastattelussa kenenkään lapsen sijaisvanhempia ei ollut läsnä haastattelutilanteessa.

Lasten ja nuorten kohdalla yhtenä julkisena haastattelupaikkavaihtoehtona on koulu. Koulu ja koti asettavat aineistonkeruulle hyvin erilaisia haasteita (Christensen 2004, 170). Koulu on aikuisten opettajien organisoima ja kontrolloima. Koulumaailmaan myös sisältyy ajatus oikeista ja vääristä vastauksista (Punch 2002, 328). Esimerkiksi Niemi (2011, 31) on todennut, että vastaamisympäristönä koulu on paikka, jossa nuorten toimintaa ohjataan runsaasti (ks. myös Linnavuori 2007, 68; Pyyry 2012, 41–42). Kallinen valitsi tietoisesti lasten haastattelupaikaksi sijaiskodin koulun sijaan sensitiivisen aiheen ja kohderyhmän vuoksi. Kukaan haastateltavista ei myöskään ehdottanut koulua vaihtoehtona. Koulu saataan toisaalta kokea käytännölliseltä kannalta sopivaksi paikaksi lasten ja nuorten osallistua tutkimukseen (Barker & Weller 2003, 213, 216; Powell & Smith 2009, 134). Kouluissa on toteutettu usein esimerkiksi esimerkiksi kyselytutkimuksia, joihin lasten ja nuorten on

luontevaa osallistua koulupäivänsä aikana (ks. esim. Poikolainen 2014; Puhakka ym. 2014). Julkinen tila voi olla myös laitos. Huumehoitoyksikön nuoria haastatellut **Virokannas** (2004) koki, että nuoret olivat avoimia, koska heitä haastateltiin hoitoyksikössä, jossa heidän elämänsä käsiteltiin päivittäin.

Kaiken kaikkiaan on mielestämme tärkeää, että tutkittava saa valita itselleen mieluisen haastattelupaikan ja haastattelupaikkaa ei valita vain tutkijan tavoitteiden näkökulmasta.

Haastateltavan koti ja sensitiivinen perheaihe eettisten kysymysten valossa

Eettiset kysymykset voivat korostua tutkittaessa sensitiivisiä aiheita haastateltavan kotona. Haasteena tutkittavan kodissa tapahtuville haastatteluille on astuminen toisten intiimille alueelle (Andersson 2007, 40). Haastateltavan koti on yksityinen tila myös eri perheenjäsenille ja tutkijan kannattaa varmistaa, että hänen tulonsa sopii koko perheelle (ks. myös Autonen-Vaaraniemi 2009, 72). Voidaan kysyä, millä oikeudella tutkija esittää esimerkiksi sensitiivisiä aiheita koskevia haastattelukysymyksiään tilassa, joka on haastateltavalle tärkeä (ks. myös Pösö 2004, 36). Haastateltavan koti on siten erityinen paikka tehdä haastatteluja arkaluontoisista aiheista. Olemme pohtineet haastattelujen oikeutusta ja koemme lupakäytäntöjen sekä suostumuksen saamisen merkittäväksi tässä yhteydessä. Koti on yhteydessä voimakkaisiin tunteisiin ja sen arvo tulee selväksi varsinkin silloin, kun se on kyseenalaistettu (Vilkkö 2000, 226–227). Tunnistimme tämän tutkimuksemme. Perhehoitolapset on huostaanotettu ja sijoitettu pois omasta kodistaan. Lasten entinen koti on joutunut kyseenalaistamisen kohteeksi. Sijaiskoti on lasten uusi koti.

Perhetyön asiakasperheiden koti on niin ikään joutunut arvioinnin kohteeksi, koska perheelä on ollut tuentarvetta. Siten on ollut tärkeää reflektoida läpi koko tutkimusprosessin tutkimusaiheen ja tutkimuspaikan eettisyyttä ja huomioida erityisesti se, mitä ne tarkoittavat käytännössä tutkittavalle.

Haastattelupaikkana koti sisältää eettistä pohdintaa myös sen osalta, missä tiloissa sensitiivisistä aiheista puhutaan. Haastateltavilla voi olla ajatuksia siitä, missä huoneissa haastattelu on parasta toteuttaa ja tutkittavan näkökulman tämän näkemyksen huomioonottaminen on eettisesti tärkeää. Kirjoittajista Kallinen toteutti haastattelut lasten omissa huoneissa (ks. myös Linnavuori 2007, 68), heidän toivomuksestaan. Raution haastattelut sen sijaan toteutuivat keittiöissä tai olohuoneissa haastateltavien valitsemana.

Yksi eettinen kysymys koskee tutkijan valtapositiota. Esimerkiksi **Strandell** (2010, 95) on kirjoittanut aikuisten ja lasten välisestä valtasuhteesta tutkimuksessa. Lasta saatetaan pyrkiä suojelemaan ja samanaikaisesti sulkea osallistumisen ulkopuolelle. Tutkittavilla on tutkimuksissa vähemmän valtaa kuin tutkijoilla. Tutkijan positio ja valta heijastuvat suhteessa tutkittavaan ja vaikuttavat myös haastattelutilanteen muodostumiseen sekä etenemiseen. Haastatteluissa voidaan pyrkiä sensitiiviseen ja vastavuoroiseen kohtaamiseen. Tutkijan valta kysyä, tehdä tulkintoja ja kirjoittaa niistä on kuitenkin aina läsnä. (Tolonen & Palmu 2007, 94, 98, 109.) Mielestämme haastateltavan kotona tehtävä haastattelu voi mahdollisesti keventää tutkijan ja tutkittavan välistä valtasuhdetta, tehdä heistä enemmän tasa-arvoisia (ks. myös Hurtig 2003, 112).

Myös tutkijan ja tutkittavan välisestä mahdollisesta ystävyydestä on käyty keskustelua aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa (Duncombe & Jessop 2002, 119). Emme luvanneet haastateltavillemme ystävyyttä tai

yrittäneet muodostaa senkaltaista suhdetta. Tunsimme kuitenkin olevamme lähellä ystävänä oloa. Esimerkiksi Rautio huomioi, että yhteiset tekijät haastateltavien kanssa, esimerkiksi samanikäisyys ja joku yhteinen kiinnostuksen aihe, korostivat tunnetta ystävyydestä. Toki haastattelujen päätyttyä kiintymyksen tunne sai meidät pohtimaan, mitä tutkittavien elämässä oli tapahtunut haastatteluiden jälkeen. Myös tutkittava saattoi tuntea jääneensä yksin miettimään kokemustaan, tuntea menetystä ja kaivata kiinnostusta, jonka sai osakseen tutkijalta (Wenger 2002, 275; ks. myös Autonen-Vaaranieniemi 2009, 75). Haastattelut haastateltavan kotona säilyvät mahdollisesti paremmin tutkijoiden mielissä kuin julkisissa tiloissa tehty. Haastatteluympäristönä tutkittavan koti voi tuoda mukaan tietynlaista ainutlaatuisuutta. (Ks. myös Coad ym. 2014, 7–9.)

Eettisten kysymysten valossa haastateltavan koti ja sensitiivinen tutkimusaihe nostavat esiin myös kysymyksiä tutkijan velvollisuudesta puuttua haastateltavan tilanteeseen. Tutkijan vastuu esimerkiksi lasten ja nuoret epäasiallisesta kohtelusta on tärkeä kysymys. **Hämäläinen, Pirskanen** ja **Rautio** (2011) käsitelivät tutkijan puuttumisen mahdollisuutta sensitiivisiä perheaiheita tutkittaessa haastatteluin, ja totesivat sen korostuvan erityisesti lapsia tutkittaessa (ks. myös Hämäläinen & Rautio 2013). Kysymystä puuttumisesta on käsitelty myös aikaisemmissa tutkimuksissa (Hurtig 2003, 57–59; Pösö 2008; Strandell 2010, 101). Puuttumisen mahdollisuus korostuu haastateltaessa sensitiivisistä perheaiheista erityisesti haastateltavan kodissa. Perheiden kotiin meneminen voi muistuttaa sosiaalityöntekijöiden kotikäyntiä, mikä voi herättää tutkittavissa erilaisia tunteita, ennakkoluuloja ja käsityksiä. Tutkimuksemme aiheet ja kohderyhmät kytkeytyvät niin ennaltaehkäisevään lastensuojeluun kuin lastensuojelun sosiaalityöhön, mistä johtuen

puuttumisen mahdollisuus korostui tutkimuksissamme. Pohdimme etukäteen puuttumisen mahdollisuutta. Strandell (2010, 101) toteaa, että tutkija joutuu tasapainoilemaan usean lojaliteetin ja eettisen periaatteen mukaan. Kirjoittajista Kallinen joutui ajoittain tasapainoilemaan entisen sosiaalityöntekijän ja tutkijan roolien välillä (ks. myös Autonen-Vaaranieniemi 2009, 76). Sijaiskodeissa voi olla ongelmallisia tilanteita (ks. esim. Sallnäs ym. 2004, 143–144) ja puuttumisen mahdollisuus on läsnä sijoitettujen lasten tapauksissa. Menemällä haastateltavan kotiin tutkija saa väistämättä tietoa myös lapsen kodista ja voi joutua pohtimaan kysymystä lapsen ja perheen hyvinvoinnista.

Yhdessä haastattelussa Rautio huolestui ja päätti puuttua tilanteeseen ottamalla yhteyttä perhetyötä järjestävään tahoon (ks. myös Hämäläinen ym. 2011). Tutkija voi myös saada tietoonsa asioita muilta kuin tutkittavilta itseltään ja joutua pohtimaan, miten suhtautua ylimääräiseen tietoon. Esimerkiksi Kallisen tutkimuksessa osa sijaisvanhemmista halusi kertoa hänelle ennen haastattelua tai sen jälkeen erilaisia lasta koskevia asioita (ks. myös Ritala-Koskinen 2001, 89). Hän pyrki sivuuttamaan haastattelun ulkopuolella lasten sijaisvanhemmilta saamansa tiedot ja huomasi sulkeneensa ne mielestään tutkimusraporttia kirjoittaessaan.

Eettisten kysymysten näkökulmasta tarkasteltuna turvallisuuskysymykset niin tutkittavan kuin tutkijan näkökulmasta ovat tärkeitä pohtia. Tutkittaessa sensitiivistä aiheita haastateltavan kotiympäristössä turvallisuuskysymykset voivat jopa korostua niin tutkittavien kuin tutkijankin kannalta. Tutkittavien kannalta haastattelutilanteessa sensitiivisistä aiheista on tärkeää luoda turvallinen ilmapiiri ja esimerkiksi lasten ja nuorten tapauksessa heidän huoltajansa odottavat varmasti lapsen tai nuoren saavan osallistua kaikin puolin turvallisissa oloissa. Tutkija puolestaan ei

välttämättä tule miettineeksi turvallisuuteen liittyviä asioita. (Bahn & Weatherill 2013, 13, 27; Granfelt 2009, 145.) Emme kokeneet turvallisuutemme olleen varsinaisesti uhatuna aineistonkeruumatkoillamme, mutta koimme, että oli erityistä ja jännittävää mennä tuntemattomien ihmisten kotiin ja turvallisuusriski oli aina jollain tapaa läsnä (ks. myös Autonen-Vaaranieniemi 2009, 71).

Lopuksi haluamme nostaa keskusteluun tärkeän eettisen kysymyksen, joka koskee haastattelujen lopettamista (ks. myös Laitinen 2004, 67) ja mitä se merkitsee haastateltavan kotona tehtävässä haastattelussa koskien sensitiivistä aiheita. Esimerkiksi Kallinen koki tärkeäksi lopettaa haastattelut myönteisiin teemoihin ja nauhurin sulkeuduttua hän halusi jutella lasten kanssa muista asioista kuin mistä haastatteluissa oli keskusteltu. Tätä edesauttoi haastatteluympäristönä oleva haastateltavan koti, mikä tarjosi tilaisuuden puhua muistakin kuin sensitiivisistä aiheista. Kallinen puhui haastateltaviensa kanssa lasten huoneissa olevista asioista kuten leluista, peleistä, elokuvista, kirjoista tai lapsen tekemistä piirustuksista. Lapsen omassa huoneessa tehdyssä haastattelussa oli mahdollista saada aikaan myönteinen loppukeskustelu. Myös Rautio halusi ylläpitää haastattelujen lopussa kiireetöntä ilmapiiriä, jotta vanhemmilla olisi tilaa jatkaa keskustelua mieleen jääneistä asioista. Haastateltavan koti haastattelupaikana mahdollisti haastattelujen eettisyyttä noudattavan lopetuksen, jolloin haastattelut voitiin päättää kevyisiin teemoihin ja haastateltavalla oli mahdollisuus puhua muusta kuin sensitiivisestä tutkimusaiheesta.

Vuorovaikutus, empatia, luottamus, turvallisuus sekä dialogisuus

Analysoimme aineistojamme ja identifioimme sen perusteella viisi keskeistä tekijää, jotka nousivat esiin. Näitä tekijöitä olivat vuorovaikutus, empatia, luottamus, turvallisuus ja dialogisuus.

Vuorovaikutuksella tarkoitamme tutkijan ja tutkittavan välistä vuorovaikutusta haastattelutilanteessa. Haastateltavan koti haastattelupaikkana tuki ja helpotti tutkijan sekä tutkittavan välistä vuorovaikutusta. Vuorovaikutus tutkittavien kanssa oli kokemuksemme mukaan luontevaa ja sujuvaa. Myös kotiin ja perhesuhteisiin kytkeytyvien puheenaiheiden valinta lisääntyi. Koti haastatteluympäristönä tarjosi kontekstin, joka avasi mahdollisuuksia keskustella vaikeistakin asioista ja konkreettisesti haastattelupuheessa kerrottujen asioiden läsnäolon tutkittavien arjessa (ks. esim. Huttunen 2010, 44).

Kirjoittajista Kallinen selvitti tutkimuksessaan lasten antamia merkityksiä kodille, joten haastatteluissa keskusteltiin lasten kanssa heidän ajatuksistaan kodista ja siitä mitä koti merkitsi heille. Lapset vertailivat entistä kotiaan ja sijaiskotiaan keskenään. Lapset kuvailivat koteja asuinympäristöinä ja myös kodin erilaisia tunnelmia ja tapahtumia. Rautio koki, että haastateltavien koti tuki haastatteluemojen läpikäymistä ja herätti keskustelua perheen elämää koskevista asioista kuten asuinympäristöstä, perheestä ja sukulaisuussuhteista. Koti tuli puheeksi myös kotikäynneistä keskusteltaessa. Eräs haastateltava äiti korosti esimerkiksi kodin lähiympäristössä asuvien muiden äitien tarjoamaa tukea.

Tutkija: Millaisiksi koette sosiaalisen verkostonne nykyään?

Haastateltava: No ei se mikään hirveen laaja oo tai laaja mutta tota semmosia vahvoja lenkkejä siinä on vähemmän sit näit semmosii niinku äiti kavereita tässä on tässä lähialueella paljon on enemmän kehen on vasta tavannu mut sitten semmoset pitkäaika kaverit kehen on opiskeluaikana tutustunu, on muuttanu paljon muihin kaupunkeihin. Sit taas perhe asuu kauempana, niinku omat perheet.

Haastatteluiden tekeminen haastateltavan kodissa tarjosi ennen kaikkea mahdollisuuden saada syvempää ja monipuolisempaa tietoa haastateltavista (ks. myös Autonen-Vaaranieniemi 2009, 71). Kodeissa tehdyt havainnot voivat tukea ja taustoittaa aineistoa sekä tutkittavaa aihetta tärkeällä tavalla. Haastateltavien kotona vieraillessa on mahdollista tavoittaa osia itsestään selvänä pidetystä elinympäristöstä, johon haastattelupuheessa voi olla vaikea tarttua (esim. Peltola 2014, 57, 59). Esimerkiksi Kallisen tutkimuksessa lasten kanssa keskustelu heidän kiinnostuksensa kohteista heidän omissa huoneissaan edisti tutkijan ja lapsen välistä vuorovaikutusta, joiden myötä oli helpompaa aloittaa keskustelu sensitivisistä perheaiheista. Haastatteluiden alussa Kallinen keskusteli lasten kanssa esimerkiksi musiikista, lemmikeistä ja tietokonepeleistä (ks. myös Coad ym. 2014, 5). Samoin Rautio koki, että tutkittavien kodissa keskustelun aiheet syntyivät vaivattomasti.

Haastateltavan kodin toimiessa haastattelupaikkana mahdollistui myös muunlaisen lisätiedon saaminen tutkijan ja tutkittavan välisessä vuorovaikutuksessa. Tutkijalla saattoi olla mahdollisuus nähdä esimerkiksi tutkittavan perhevalokuvia (ks. myös Huttunen 2010, 44; Peltola 2014, 56), joka on osa toimivaa vuorovaikutusta. Perhevalokuvat innostavat kertomaan elämäntarinoita, tuovat elävyyttä kerrontaan ja auttavat muistamaan tiettyjä tapahtumia (Kohtamäki & Palomäki 2010, 39). Kodit antavat vinkkejä osallistujien aiemmasta

elämästä ja esimerkiksi valokuvat tarjoavat linkkejä keskustelun avauksiin esimerkiksi arkaluontoisista perhesuhteista (Wenger 2002, 271). Kallisen tutkimuksessa osa lapsista näytti tutkijalle valokuvia heille tärkeistä ihmisistä (ks. myös Andersson 2007, 41).

Haastateltava: Mulla on kuviakin siitä varmaan. (hakee kuvat)

Tutkija: Onks sulle kerrottu äitistä?

H: Iskä on kertonu.

T: Mitä se on kertonu?

H: No minkälainen se oli.

Myös toinen haastateltava näytti kuvia hänelle tärkeästä isästä, jota hän ei ollut koskaan tavannut. Valokuvat merkittävistä perheenjäsenistä olivat tärkeitä lapsille ja he toivat valokuvat oma-aloitteisesti mukaan keskusteluun.

Toinen tunnistamamme tekijä oli *empatia*. Tutkittavan kodissa tapahtuvassa haastattelussa tutkijan empaattinen suhtautuminen haastateltavaan korostui. Empatia saattoi korostua, koska sensitiivisiä aiheita käsiteltiin tutkittavan yksityisessä kodissa. Lisäksi tutkittavan koti edesauttoi vaikeista teemoista puhumista. Tutkijoina pääsimme lähemmäksi tutkittavien elämää, jonka myötä empatian tunne vahvistui. Esimerkiksi tutkittavien valokuvien katseleminen vahvisti niin ikään tutkijan empatiaa tutkittavaa kohtaan. Tutkittava saattoi esimerkiksi liikuttua katsellessaan valokuvia ja tutkijan empatian tunne haastateltavaa kohtaan kasvoi. Koimme, että empaattinen suhtautuminen haastateltaviimme oli tärkeää tutkittaessa sensitiivistä perheaihetta tutkittavan yksityisessä tilassa. Nimenomaan empatia tarjoaa mahdollisuuden ymmärtää haastateltavaa esimerkiksi ajasta, paikasta tai omien kokemusten erilaisuudesta riippumatta (Shuman 2006, 152). Kokemuksemme mukaan empaattisuus oli vahvasti läsnä haastattelutilanteissamme.

Empatian lisäksi identifioimme tekijän *luottamuksen*. Kokemamme toimiva vuoro-

vaikutus tutkijan ja tutkittavan välillä sekä tutkijan empaattinen suhtautuminen haastateltavaan edesauttoivat luottamuksen rakentamisessa. Laadullisessa tutkimuksessa pidetään tärkeänä luottamuksen rakentamista, empaattista asennetta ja hyvän suhteen luomista tutkijan ja haastateltavan välille (ks. esim. Ruusuvuori & Tiittula 2005, 41). Myös edellä mainittu yksityisten valokuvien jakaminen tutkijan kanssa vahvisti myös tutkijan ja tutkittavan välistä luottamussuhdetta, koska tutkittava antaa mahdollisuuden kurkistaa yksityiselämänsä valokuvien välityksellä. Ympäröivä tila kuten haastateltavan koti voi rakentaa luottamusta ihmisiin (Skaffari 2010, 96). Esimerkiksi valokuvien katselu yhdessä tutkittavan kanssa osoitti, että haastattelutila oli luottamuksellinen ja turvallinen, jossa tutkittava voi kertoa vaikeista teemoista ja näyttää niitä koskevia henkilökohtaisia valokuvia vieraalle tutkijalle. Koimme, että haastateltavan kotona tehdyssä haastattelussa tutkittavien ja tutkijan välille muodostui luottamussuhde. Ajattelemme, että luottamus alkoi jo siitä, että haastateltava päästi tutkijan kotiinsa. Luottamusta osoitti myös se, että tutkimusaiheiden arkaluontoisuudesta huolimatta tutkittavat puhuivat paljon kipeistäkin aiheista.

Tutkija: Ootte muuttanu aika paljon ku asuite oman äidin kanssa?

Haastateltava: Joo... oli pakko muuttaa, ku mun oikee isä niin sitten se, hakkas meidän äitiä.

Lapset kertoivat kokemuksistaan vanhempien välisestä parisuhdeväkivallasta ja myös vanhempien ongelmallisesta päihteidenkäytöstä. Osa lapsista kertoi hyvin avoimesti raskaista turvattomuuden kokemuksistaan entisessä perheessään ja myös menetyksistään. Neljäntenä tekijänä aineiston analyysimme myötä havaitsimme tekijän *turvallisuuden*. Sensitiivisistä perheaiheista puhuminen oli

ajoittain vaikeaa haastateltaville. Haastateltavan kodissa aiheesta puhuminen antoi kuitenkin mahdollisuuksia käsitellä aihetta haastateltavalle turvallisella tavalla.

Tutkija: Milloin näet isääsi?

Haastateltava: En näe, hän makaa haudassa, hän kuoli viime vuonna, luulin, se on mulla kalenterissa.

H: Mulla on uusi tapa päästä tästä sängyltä, hyp-päämällä.

Lapsi vaihtoi puheenaihetta ja alkoi hyppiä sängyllä kunnes alettiin puhua eri aiheesta. Tähän aiheeseen ei palattu haastattelussa, koska tutkija ymmärsi, että lapsi ei halunnut puhua tästä aiheesta enempää. Tilanteessa oli toisaalta kysymys turvallisen ympäristön tarjoamasta toimintamahdollisuudesta ja toisaalta kenties myös siitä, että haastateltava ilmaisi tällä tavalla, ettei hän halua keskustella tästä asiasta. Toinen haastateltava lapsi juoksenteli ympäri huonetta kesken haastattelun samalla pohtien, kuinka hän haluaisi tulevaisuudessa asua lähellä biologista vanhempaansa. Lapsen puhuessa vanhemmistaan hän lähti aina juoksemaan ympäri huonetta. Kaksi lasta Kallisen tutkimuksessa alkoi itkeä haastattelun aikana heidän puhuessaan biologisista vanhemmistaan. Molemmat halusivat jatkaa haastattelua tunteenpurkauksestaan huolimatta (vrt. Skaffari 2010, 101). Kallinen koki, että sijaiskoti oli turvallinen tutkimusympäristö ja lapset pystyivät olemaan pysymään aitoina, omina itsenään (ks. myös MacDonald & Greggans 2008, 3125) omissa sijaiskodeissaan. Lapsi tai nuori saattoi kertoa vaikeista kokemuksistaan ja tunteistaan omassa tilassaan, omien tavaroidensa keskellä sijaisvanhempien ja muiden perheenjäsenten sekä lemmikkien ollessa samassa talossa. Kallisella oli mahdollisuus keskustella kasvatusten myös lasten sijaisvanhempien kanssa heti haastattelun jälkeen, mikäli se oli tarpeen, esimerkiksi itkeneiden lasten tilanteissa. Hän myös jätti

yhteystietonsa lasten sijaisvanhemmille, mikä oli mahdollista haastattelujen toteutuessa lasten sijaiskodeissa.

Viides tekijä, jonka tunnistimme tutkimuksemme sensitiivisiä aiheita tutkittavan kodissa oli *dialogisuus*. Tutkimuksissamme kotikon-tekstissa mahdollisuus dialogiseen haastatteluun korostui. Koimme, että dialogisissa haastatteluissa sekä tutkija että tutkittava toivat haastatteluun mukaan molempia kiinnostavia aiheita, joiden myötä haastattelu muistutti luonnollista keskustelua, jossa molemmat osapuolet toimivat aktiivisesti (ks. myös Tolonen & Palmu 2007, 100). Näkemyksemme mukaan dialogisuus on tässä yhteydessä tasarvoisuuden tutkittavan ja tutkijan välillä. Haastateltavan koti haastattelupaikkana antoi myös tilaa ja aikaa dialogiselle puheelle. Tilanne ei ollut vain yksisuuntainen, jossa tutkija kysyy ja tutkittava vastaa. Dialogisuus toteutui niin aikuisten kuin lastenkin kanssa. Vapautuneessa ilmapiirissä omassa kodissaan haastateltavamme puhuivat paljon. Esimerkiksi Raution parihaastatteluissa pariskunnat käyttivät pitkiäkin puheenvuoroja. Haastattelujen dialogisuus tuki arkaluontoisten aiheiden käsittelyä.

Haastattelupaikalla on merkitystä

Tässä artikkelissa olemme selvittäneet haastateltavan kodin merkitystä haastattelupaikkana tutkittaessa sensitiivisiä perheaiheita. Artikkelimme kytkeytyy laadullisen perhetutkimuksen, sensitiivisen tutkimusaiheen ja tutkittavan kotia haastattelupaikkana koskevien keskusteluiden ympärille. Artikkelimme on osallistunut keskusteluun haastateltavan kodista haastattelupaikkana ennen kaikkea tutkimusaiheen arkaluontoisuuden näkökulmasta. Artikkelini on pyrkinyt jatkamaan, tarkentamaan, syventämään ja tarjoamaan

tuoreisiin tutkimuskokemuksiin perustuvaa keskustelua kotimaisen tutkimuksen kentällä. Olemme myös tuoneet esiin uutta tietoa, mitä ei ole käsitelty aiemmassa kotimaisessa tutkimuskirjallisuudessa.

Olemme kysyneet, millaista on tehdä haastatteluja sensitiivisestä perheaiheesta, kun haastattelupaikkana on haastateltavan koti. Olemme käsitelleet myös kodin ja julkisen haastattelupaikan välisiä eroja sekä nostaneet esiin, kuinka koti voi toisaalta toimia sopivana haastatteluympäristönä etenkin sensitiivisen tutkimusaiheen suhteen, mutta ennen kaikkea lasten ja nuorten näkökulmasta. Toisaalta ymmärrämme, kuinka tärkeää on, että haastateltava voi halutessaan valita myös osallistumisen tutkimukseen julkisessa tilassa. Lisäksi olemme käsitelleet haastateltavan kotia ja sensitiivisen aiheen tutkimista eettisten kysymysten näkökulmasta ja osoittaneet, kuinka tutkija kohtaa useita eettisiä kysymyksiä ja haasteita. On myös tärkeää pohtia eettisiä kysymyksiä tutkittavan kannalta.

Keskeisimpiä haasteita ovat mielestämme turvallisuuskysymykset ja puuttumisen mahdollisuuden, mutta yhtä lailla että eettisestä näkökulmasta tarkasteltuna haastateltavan koti esimerkiksi mahdollistaa eettisen lopetuksen haastateluille sensitiivisestä aiheesta. Tutkimuksemme osoittaa, että keskeiset tekijät vuorovaikutus, empatia, luottamus, turvallisuus sekä dialogisuus mahdollistuvat ja voivat korostua haastattelussa, joka toteutetaan haastateltavan kotona. Ymmärryksemme on kirkastunut siitä, että tutkimusten aiheet kuten perhesuhteet ja koti soveltuvat käsiteltäviksi haastateltavan kotiympäristössä. Kaiken kaikkiaan voimme todeta, että haastattelupaikalla on merkitystä tutkimukselle (ks. myös Coad ym. 2014, 7; Skaffari 2010, 96; Tolonen & Palmu 2007, 102), etenkin kun tutkitaan sensitiivisiä aiheita.

Olemme osoittaneet, kuinka sensitiivistä perheaihetta koskevassa tutkimuksessa haasta-

teltavan koti on myös ristiriitainen konteksti, joka sisältää useita myönteisiä puolia ja samanaikaisesti huomioonotettavia eettisiä haasteita. Haastateltavan kotiympäristön sensitiivisyyttä ei voida sivuuttaa. Tutkijan tulee huomioida astuvansa haastateltavan yksityiselle alueelle. Ajattelemme kuitenkin kodin eduksi ennen kaikkea sen antamaa turvallisuutta käsitellä arkaluontoisia aiheita. Erityisesti lapsille ja nuorille koti tarjoaa turvallisen ympäristön näiden aiheiden käsittelylle. Uskomme, että haastatteluiden tekeminen sensitiivisistä perheaiheista erityisesti haasteltavien kotona voi edesauttaa saavuttamaan mahdollisesti syvällisempää ja moniulotteisempaa tietoa haastateltavista.

Pohdimme, kuinka paljon koulutusta tutkijoilla tulisi olla sensitiivisten perheaiheiden tutkimisesta (Hämäläinen ym. 2014, 65) ja erityisesti haastateltavan kotona tehtävästä haastattelusta aiheen ollessa sensitiivinen. Todellisuudessa haastatteluiden toteuttaminen erosi kuitenkin usein siitä mitä metodikirjallisuudessa kuvaillaan (MacDonald & Greggans 2008, 3124). Tätä teemaa ei ole käsitelty riittävästi niin tutkimusmenetelmäoppaissa kuin tutkimuskirjallisuudessakaan. Esimerkiksi kokemuksemme haastattelutilanteiden yllätyksellisyydestä haastateltavan kodissa tukee ajatusta koulutuksen lisäämisen tärkeydestä. Tutkijoiden koulutuksiin tulisi sisällyttää tietoa lapsista, nuorista ja aikuisista tutkimuksen kohderyhmänä ja siitä, kun heitä haastatellaan sensitiivisistä aiheista nimenomaan heidän kodeissaan. Koulutukseen voisivat myös sisältyä turvallisuutta koskevia teemoja ja pohdintoja mahdollista puuttumisesta. Uskomme, että koulutukselle sensitiivisten aiheiden tutkimisesta haastateltavan kodissa on tarvetta.

Haastateltavan kotia voi ajatella ainutlaatuisena paikkana, jossa on mahdollisuus tehdä sensitiivisiä perheaiheita koskevia haastatteluita. On kuitenkin huomioitava, että jokainen

haastateltava ja jokainen koti on omanlaisensa. Kaiken kaikkiaan ajattelemme, että sensitiivisten perheaiheiden kuten muidenkin sensitiivisten aiheiden tutkiminen haastateltavan kotona tarjoaa useita mahdollisuuksia tutkimushaastattelujen onnistumisille sekä tutkittavan että tutkijan näkökulmasta. Tutkittavien näkökulmasta se tarjoaa käytännöllisen helppouden ohella vuorovaikutuksellisen, empaattisen, luottamuksellisen, turvallisen ja dialogisen haastattelu ympäristön. Tutkimusaiheen ollessa sensitiivinen haastateltavan koti haastattelu paikkana tukee monin tavoin tutkimuksen eettistä toteutusta.

Lähteet

- Andersson, Sirpa (2007) *Kahdestaan kotona. Tutkimus vanhoista pariskunnista*. Helsinki: Stakes.
- Autonen-Vaaraniemi, Leena (2009) *Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Bahn, Susanne & Weatherill, Pamela (2013) Qualitative social research: a risky business when it comes to collecting 'sensitive' data. *Qualitative Research* 13 (1), 19–35.
- Barker, John & Weller, Susie (2003) Geography of methodological issues in research with children. *Qualitative Research* 3 (2), 207–227.
- Christensen, Pia Haudrup (2004) Children's participation in ethnographic research: Issues of power and representation. *Children & Society* 18 (2), 165–176.
- Coad, Jane & Gibson, Faith & Horstman, Maire & Milnes, Linda & Randall, Duncan & Carter, Bernie (2014) Be my guest! Challenges and practical solutions of undertaking interviews with children in the home setting. *Journal of Child Health Care*, DOI: 1367493514527653.
- Dickson-Swift, Virginia & James, Erica L. & Kippen, Sandra & Liamputtong, Pranee (2009) Researching sensitive topics: Qualitative research as emotion work. *Qualitative Research* 9 (1), 61–79.
- Duncombe, Jean & Jessop, Julie (2002) Doing "rapport" and ethics of faking friendship. Teoksessa Melanie Mauthner & Maxine Birch & Julie Jessop & Tina Miller (toim.) *Ethics in qualitative research*. London: Sage, 107–121.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2008) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 8. painos. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Juha (2001) Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus, 24–42.
- Gabb, Jacqui (2010) Home truths: Ethical issues in family research. *Qualitative Research* 10, 461–478.
- Granfelt, Riitta (2009) Syyllisyyden sanoja. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Tabujen kahleet*. Tampere: Vastapaino, 164–176.
- Granfelt, Riitta (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Gubrium, Jaber A. & Holstein, James F. (toim.) (2002) *Handbook of interview research*. Thousand Oaks, London & New Delhi: Sage,
- Hedin, Lena (2012) *Foster youth's sense of belonging in kinship, network and traditional foster families. An interactive perspective on foster youth's everyday life*. Örebro: Örebro University.
- Helavirta, Susanna (2007) Lasten tutkimushaastattelu. Metodologista herkistymistä, joustoa ja tasapainottelua. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (6), 629–640.
- Helavirta, Susanna (2012) *Lapset hyvinvointitiedon tuottajina*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (toim.) (2012) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hurtig, Johanna (2003) *Lasta suojelemassa. Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Huttunen, Laura (2010) Tiheä kontekstointi: Haastattelu osana etnografista tutkimusta. Teoksessa Johanna Ruusuvaara & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 39–63.
- Huttunen, Laura (2009) Undoing and redoing home. The bosnian war and diasporic home-making. Teoksessa Hanna Johansson & Kirsi Saarikangas (toim.) *Homes in transformation. Dwelling, moving, belonging*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 216–236.
- Häkkinen, Antti & Salasuo, Mikko (toim.) (2015) *Salattu, hävetty, vaiettu. Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä*. Tampere: Vastapaino.
- Hämäläinen, Kati (2012) *Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja numero D 56. Helsinki: Väestöliitto.

- Hämäläinen, Kati & Pirskanen, Henna & Rautio, Susanna (2014) Sensitiiviset perheaiheet haastattelututkimuksessa – Eettiset haasteet, perheosalaisuudet ja intervention mahdollisuus. *Janus* 22 (1), 53–68.
- Hämäläinen, Kati & Pirskanen, Henna & Rautio, Susanna (2011) Studying sensitive and contradictory family situations – considerations from three family studies. *Journal of Comparative Social Work* 6 (1).
- Hämäläinen, Kati & Rautio, Susanna (2013) Participants' home as an interview context when studying sensitive family issues. *Journal of Comparative Social Work* 8 (1), 1–30.
- Johansson, Hanna & Saarikangas, Kirsi (2009) Introduction. Teoksessa Hanna Johansson & Kirsi Saarikangas (toim.) *Homes in transformation. Dwelling, moving, belonging*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 9–35.
- Kallinen, Kati & Pirskanen, Henna & Rautio, Susanna (2015) *Sensitiivinen tutkimuksessa. Menetelmät, kohderyhmät, haasteet ja mahdollisuudet*. United Press Global.
- Kohtamäki, Tiina & Palomäki, Sirkka-Liisa (2010) Valokuvat vanhainkodin asukkaiden elämäntarinoiden lähteenä. *Janus* 18 (1), 35–47.
- Laitinen, Merja (2004) *Häväistyt ruumiit ja rikotut mielet. Tutkimus lapsina läheisyyksissä seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä*. Tampere: Vastapaino.
- Larsen, Elisabeth (2011) Help or formality? Children's experiences of participation in home-based child welfare cases: A Norwegian example. *Nordic Social Work Research* 1(1), 143–160.
- Lee, Raymond M. (1993) *Doing research on sensitive topics*. London: Sage.
- Linnavuori, Hannariikka (2007) *Lasten kokemuksia vuoroasumisesta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- MacDonald, Kath & Greggans, Alison (2008) Dealing with chaos and complexity: The reality of interviewing children and families in their own homes. *Journal of Clinical Nursing* 17 (23), 3123–3130.
- Morgan, Myfanwy & Gibbs, Sara & Maxwell, Krista & Britten, Nicky (2002) Hearing children's voices: Methodological issues in conducting focus groups with children aged 7-11 years. *Qualitative Research* 2 (1), 5–20.
- Niemi, Jenni (2011) Seurusteluväkivalta ja muut väkivaltakokemukset – tutkimus yhdeksäsluokkalaisista nuorista. *Nuorisotutkimus* 29 (2).
- Peltola, Marja (2014) *Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Poikolainen, Jaana (2014) Lasten positiivisen hyvinvoinnin tutkimus – metodologisia huomioita. *Nuorisotutkimus* 29 (2), 3–22.
- Powell, Mary Ann & Smith, Anne B. (2009) Children's participation rights in research. *Childhood* 16 (1), 124–142.
- Puhakka, Helena & Sinkkonen, Hanna-Maija & Meriläinen, Matti (2014) Nuorten internetin käyttö ja siihen liittyvät ongelmat. *Nuorisotutkimus* 32 (2), 23–32.
- Punch, Samantha (2002) Research with children. The same or different from research with adults? *Childhood* 9 (3), 321–341.
- Pyyry, Noora (2012) Nuorten osallisuus tutkimuksessa. Menetelmällisiä kysymyksiä ja vastausrytyksiä. *Nuorisotutkimus* 30 (1), 35–53.
- Pösö, Tarja (2008) Kiistanalaiset perhesuhteet ja tutkimisen moraalit. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Palmenia, 93–107.
- Pösö, Tarja (2004) *Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista*. Tutkimuksia 133. Helsinki: Stakes.
- Rautio, Susanna (2016) *Neuvolan perhetyö vanhemmuuden varhaisena tukena ja yhteistyönä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Rautio, Susanna (2013) Parents' Experiences of Early Support. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 27 (4), 927–934.
- Ritala-Koskinen, Aino (2001) *Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista*. Helsinki: Väestöliitto D 38.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) Tutkimus-haastattelu ja vuoroaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuoroaikutus*. Tampere: Vastapaino, 22–56.
- Sallnäs, Maire & Vinnerljung, Bo & Westermarck, Pia Kyhle (2004) Breakdown of teenage placements in Swedish foster and residential care. *Child and Family Social Work* 9 (2), 141–152.
- Shuman, Amy (2006) Entitlement and empathy in personal narrative. *Narrative Inquiry* 16 (1), 148–155.
- Skaffari, Pia (2010) *Rajat ylittävä prostituutio: tutkimus naisten kokemuksista pohjoisen itäprostitutiiossa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Smart, Carol (2007) *Personal life. New directions in sociological thinking*. Cambridge & Malden: Polity Press.
- Strandell, Harriet (2010) Etnografinen kenttätyö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa Hanna Lagström & Tarja Pösö & Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimisen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 92–112.

ARTIKKELIT

- Tiilikainen, Marja (2003) *Arjen islam. Somalinaisten elämää Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Tolonen, Tarja & Palmu, Tarja (2007) Etnografia, haastattelu ja (valta)positiot. Teoksessa Sirpa Lappalainen & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana*. Tampere: Vastapaino, 89–112.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Vilkko, Anni (2000) Riittävästi koti. *Janus* 8 (3), 213–230.
- Virokannas, Elina (2004) *Normaalin rajan molemmilla puolilla. Tutkimus huumehoitoyksikön nuorten identiteettien rakentumisesta*. Helsinki: Stakes.
- Wenger, Clare G. (2002) Interviewing older people. Teoksessa Jaber A. Gubrium & James F. Holstein (toim.) *Handbook of interview research*. Thousand Oaks, London & New Delhi: Sage, 259–278.
- Wilson, Claire & Powell, Martine (2001) *A guide to interviewing children. Essential skills for counselors, police, lawyers and social workers*. London: Routledge.